

DOI: <https://doi.org/10.31318/2786-8877.6.2023.291427>

СІКОРСЬКА І. М.

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України. Старший науковий співробітник відділу музикознавства та етномузикології, кандидат мистецтвознавства (Київ, Україна).

Sikorska, Iryna. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Science of Ukraine. Candidate of Art Criticism (PhD), Senior researcher of the department of musicology and ethnomusicology (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3485-9206>

© Сікорська І. М., 2023.

ЮРІЙ ШЕВЧЕНКО: ГРАНІ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ, МУЗИКА ЩИРОГО СЕРЦЯ (IN MEMORIAM)

YURY SHEVCHENKO: BRINKS OF CREATIVITY, HEARTFELT MUSIC (IN MEMORIAM)

Поточний 2022 рік невпинно наближається до завершення, але продовжує збирати свій кривавий ужинок. Поряд зі щоденними втратами на фронтах, відходять у засвіти мирні люди, які в інших обставинах ще могли б жити. Чи не найбільше число у цьому сумному мартирологу становлять митці, які, зазвичай, гостріше реагують на зовнішні виклики. На жаль, служителів музичного цеху не оминула ця трагічна для української культури статистика: Тарас Мельник, Софія Грица, Ганна Гаврилець, Віктор Птушкін, Віталій Пацера, Михайло Хай... Однією з перших «воєнних» втрат стала смерть Юрія Валентиновича Шевченка (1 вересня 1953 — 23 березня 2022). За життя він був вельми пошанованим: заслужений діяч мистецтв України (1999), член-кореспондент Національної академії мистецтв України (2006), дев'ятиразовий лауреат театральної премії «Київська

пектораль» (1993, 1994, 1995, 1997, 1998, 2002, 2005, 2009, 2018), лауреат мистецьких премій імені Михайла Вериківського (2007), Миколи Лисенка (2012), премії «Київ» імені Артемія Веделя (2018), Віктора Косенка (2019). Брав активну участь у житті Національної спілки композиторів (член правління КО НСКУ). Водночас у композиторській спільноті він завжди «стояв» осібно, хоча й був вельми комунікабельним і товариським. Якось так трапилось, що, за його зізнанням: «...у театральних колах я був більш відомим, аніж у музичних»¹. Пояснення слід шукати в жанрових пріоритетах творчості Ю. Шевченка: він зайняв музично-сценічну «нішу»: писав музику для лялькових і драматичних вистав, музично-театральні твори (балети й оперу), кіно-музику та музику до мультфільмів.

Ситуація кардинально змінилася в останні роки, відколи його балет «За двома зайцями» було поставлено в Національній опері України (2017, постановник Віктор Литвинов), а оперу «Король Дроздобород» — у Київській опері (2018, режисер Дмитро Тодорюк). Важливу роль у популяризації творчості Шевченка-композитора відіграли також кілька авторських вечорів (Київ, Харків, Черкаси) — щодо його творів виник справжній ажіотаж. Виявилось, що музика Юрія Шевченка запалює найрізноманітніші вікові й соціальні верстви глядачів, нікого не залишає байдужим завдяки її демократичності й зрозумілості. Усі твори вирізняються високим професійним рівнем. А ще з'ясувалося, що діапазон творчого доробку значно ширший: від дитячих пісень — до масштабних симфонічних полотен. До написання кожного твору він підходив серйозно й відповідально.

Музичний шлях талановитого хлопчика розпочався не зовсім традиційно: з'ясувалося, що для музичної десятирічки²,

---

¹ Усі цитати — з інтерв'ю автора з композитором, записаних у грудні 2021 — січні 2022 років.

² Київська середня спеціалізована музична школа-інтернат (КССМШ) імені М. В. Лисенка, тепер — Київський державний музичний ліцей імені М. В. Лисенка.

куди його в шестирічному віці привела бабуся, Юрко замалий! Тож він пішов до звичайної школи, а музики навчався в студії і приватно. До КССМШ повернувся у п'ятому класі (1966), потрапивши до надзвичайного педагога Ніни Митрофанівни Найдич; вдячність і пієтет до неї проніс крізь усе життя. Композицію вивчав факультативно у Валентина Миколайовича Кучерова (на перший урок прийшло понад 30 учнів, згадував Ю. Шевченко, до кінця залишилося лише три!). Так наочно постає важливість проблеми порозуміння вчителя з учнем, уміння заохотити до навчання й скерувати в потрібне річище: «Я писав неймовірну кількість творів», — згадував Юрій Валентинович. Недарма ж цей тандем він утілював в ефектному Концертино «Учитель і учень» для двох скрипок і симфонічного оркестру.

Наступний етап навчання — клас композиції Андрія Штогаренка в Київській консерваторії (1972–1977), непростий відбір в «елітний клас», де однокурсниками були Наталя Боева, Ірина Кириліна, Тарас Мельник та ін. Дипломною роботою стала світла, оптимістична Симфоніета, а спогадом про веселі роки юності — «бешкетна» сюїта для скрипки й струнного оркестру «Батярьські пісні».

Справжніми фаховими «університетами» була для Ю. Шевченка робота музичним редактором Українського радіо (1977–1983). Він згадував, що специфіка роботи полягала в доборі «музичного ряду» до будь-якого відео сюжету (про комбайнера, робітника, учителя, кукурудзозвода тощо): «Я повинен був підібрати адекватну музику, але щоб вона не “перекривала” основний сюжет». Саме там було відпрацьоване відчуття «музичного часу й простору», балансу між відео- та музичним рядом, а ще — уміння лаконічно формулювати музичну думку, створити яскравий музичний портрет. А найперше, він «навчився спілкуватися з режисерами» та переслухав «неймовірну безліч» (за його висловом) найрізноманітнішої музики — практично увесь фонд радіо, щоб знайти відповідний фрагмент для трихвилинного сюжету. Саме на радіо відбулося знайомство Ю. Шевченка з легендарною радіоведучою Ніною Новоселицькою, яка

вела програму «Театр перед мікрофоном». Молодому композиторові доручили музично «оформлювати» радіовистави — практично всю українську і світову класику, яка йшла тоді у провідних театрах країни! Саме таким чином його почули і режисери, і актори. Певно, що «готової» музики не вистачало, тому він почав писати авторську і створив її майже до 30-ти вистав! Тепер її замовляли театри, отже виокремився новий, вагомий вектор творчості — музика до драматичних вистав. Розпочалася багаторічна тісна співпраця з багатьма видатними режисерами.

У 1983 році Ю. Шевченко «відчув, що вже “дозрів” до членства у Спілці композиторів»: вступав з новою Симфонією, циклом романсів та п’єс для різних складів. І відтоді здобув «розкішну можливість» перейти на творчу роботу: «Я звільнився з ненависної мені редакції на радіо і став вільним художником!»

Новий етап творчого життя Ю. Шевченка пов’язаний зі світлою пам’яті Іваном Карабицем, який 1988 року повідомив йому, що Республіканський театр ляльок шукає композитора. Юрій Валентинович вирішив спробувати й «застряг» там на 25 років. За цей період його доробок становив понад 20 вистав, багато з яких згодом «переродились» у мультфільми. Паралельно композитор писав музику до драматичних вистав для всіх київських театрів — загалом понад 100 назв. Робота в театрі потребувала вміння «переключатися», працювати в різній стилістиці і водночас не втратити власного обличчя («сьогодні — Шекспір, завтра — “Колобок”, післязавтра — Кропивницький»). Загалом переважала витончена, настроєва лірика.

У 2007 році Ю. Шевченко написав свій перший балет «Буратіно». З ним теж пов’язаний особистий спогад: «У дитинстві я дуже любив оперний театр, куди мене водила мама: цей неповторний запах, атмосферу. А ще, я дуже любив читати. І перша книжка, яку прочитав самостійно на лавочці в парку Шевченка, була якраз про Буратіно...» Багато музичних номерів, зокрема Вальс із «Буратіно», нині живуть своїм життям.

У 1993 році до Києва прибули менеджери канадського ансамблю «Шумка», унікального тим, що, на відміну від більшості традиційних колективів діаспори, він що два роки «видає на гора» сюжетну виставу з модерною хореографією. Музику для них замовляють спеціально, тож у Києві було оголошено щось на кшталт конкурсу: написати 20 хвилин музики. Ю. Шевченко виявився переможцем, і з ним було укладено контракт, що тривав до останніх днів життя митця: кожні два роки створювати й записувати дві години сюжетної музики. Тоді ж розпочалася співпраця з балетмейстером Віктором Литвиновим. Так народилися балети «Катруся», «Перун», «Кобзар», «Пульсар» та багато інших, з якими «Шумка» тріумфально гастролує світом і поширює славу України й музики Ю. Шевченка. На прохання щось побажати виконавцям, автор відповів: «Сподіваюся, що мої твори грати зручно. Хочеться, щоб їх грали від щирого серця, з натхненням, коли глядач буде захоплений відвертістю й сердечністю виконання, тоді й технічні огріхи простяться». Такою ж сердечною була й музика Юрія Шевченка.

Отже, життєтворчість Ю. Шевченка видається на диво цілісною, коли причинно-наслідкові моменти його біографії і творчості насправді підпорядковані вищій логіці: зовнішні обставини й виклики були суголосні його внутрішньому світу і творчим інтенціям. При позірній розпорошеності йому вдалося виробити яскравий авторський почерк та індивідуальний стиль. Його музика позначена демократичністю, проте їй притаманна глибина, драматизм, громадянська позиція. Найкращим пам'ятником йому буде життя його музики. Світла пам'ять!